

Het botanisch jaar 2021

Johan Vos

2021 week in klimatologische zin sterk af van de voorgaande jaren. Na een doorsnee zachte winter werden we in februari na een flink pak sneeuw verrast door een korte heftige vorstperiode. Het gevolg hiervan was dat de vegetatie veel later dan we de laatste decennia gewend zijn tot ontwikkeling kwam.

Krokussen in de sneeuw op 12 februari 2021

foto: Tilly Kester

Door de corona-maatregelen van de overheid heeft de plantenwerkgroep in 2021 geen jaarprogramma gemaakt. Wel zijn we er regelmatig, vooral in voorjaar en voorzomer, op uit getrokken. Soms individueel en soms met z'n tweeën. Een aantal gebieden en km²'s hebben we vaker dan twee keer bezocht en daardoor nauwkeuriger kunnen bekijken. Dat bleek veel op te leveren; gebleken is dat je zo beter kunt inspelen op het seizoenaspect en de hoge beheerdynamiek die de stad nu eenmaal eigen is. Later in de zomer zijn we ook weer in wat grotere groepen actief geweest.

2021 was ook het jaar dat FLORON een uitgebreide interactieve flora-cursus organiseerde waaraan een aantal mensen uit onze werkgroep heeft deelgenomen.

Terugkijkend op het jaar 2021 blijkt dat we met z'n allen ruim 1700 waarnemingen hebben verzameld waaronder een flink aantal voor Zoetermeer nieuwe soorten. In dit overzicht zal verslag worden gedaan van zowel een aantal nieuwkomers als van een aantal lokaal zeer zeldzame soorten. Geïnspireerd door de nieuwe stadsplantengids van Ton Denters zijn we ook een aantal verwilderde soorten dit jaar voor het eerst gaan strepen.

Dit jaar voor het eerst viel ons een groeiplaats op van het Groot sneeuwkllokje (*Galanthus elwesii*) in het Wilhelminapark. Het Groot sneeuwkllokje stond te midden van groepjes Gewoon sneeuwkllokje (*Galanthus nivalis*) en viel vooral op door het brede blad en de grote groene vlek op de bloemdekklippen.

Mijn allereerste zoektocht (met Tilly) was op 20 april in de wijk Noordhove. Daarna zijn we daar nog 3 keer wezen kijken en troffen er totaal 218 soorten aan. Vooral verrassend waren de soorten die nog maar één keer eerder in Zoetermeer zijn waargenomen. Dit zijn: Tripmadam (*Sedum rupestre*) aan de rand van een plantvak plus Witte reseda (*Reseda alba*) en Roomse kervel (*Myrrhis odorata*) op een verwilderd stuk wijktuin. Verderop troffen we Kleine dan wel Moespimpernel aan. Om tot een verantwoorde keuze te komen tussen beide ondersoorten waren rijpe vruchten nodig maar daarvoor was het nog te vroeg in het jaar. Ook leuk was de vondst van Bieslook (*Allium schoenoprasum*), een soort afkomstig van een groen dak en uitgewaaierd over een stenen parkeerplaats. In hetzelfde buurtje werden we verrast door een ruig begroeide "wadi" met Aardaker (*Lathyrus tuberosus*) en Groot streepzaad (*Crepis biennis*). De laatste soort deed in 1994 zijn intrede en komt inmiddels in 14 (van de 37) Zoetermeerse km²'s voor.

Een nieuwe soort voor Zoetermeer was het Paardengras (*Cerathochloa cathartica*) dat op meerdere locaties in Noordhove aanwezig was. Het is een hoog gras met kenmerkende, sterk afgeplatte aartjes.

De "tuingangen" bleken weer tal van verrassingen te bevatten waaronder een het hele scala aan basterdwederiken. Een onbekende Geraniumsoort bleek achteraf Knopige ooievaarsbek (*Geranium nodosum*) te zijn. Ook Moerasanemoon (*Houttuynia cordata*), in zijn vele bladkleurvariaties, voelt zich hier blijkbaar thuis.

Op 3 mei ontdekten Anne en Lucas aan de rand van het bedrijventerrein Lansinghage het Bitter barbarakruid (*Barbarea intermedia*), een pionierssoort die we al decennialang niet meer hebben aangetroffen. Later in het seizoen vond Joke in die buurt Doorwas (*Bupleurum rotundifolium*).

Dat goed kijken loont bleek ook weer eens toen we in hetzelfde Km-hok werden gewezen op Klein vogelpootje (*Ornithopus perpusillus*), een grote verzameling miniplantjes die tussen de grasbetontegels groeiden. Weer zo'n leuke nieuwe aanwinst voor Zoetermeer.

De Nieuwe Driemanspolder stond in 2021 vooral bij vogelaars volop in de belangstelling. De plantenwerkgroep was nieuwsgierig naar hoe zo'n enorm nieuw gebied zich vegetatiekundig zou ontwikkelen. Het gevolg was dat maar liefst twee floristenduó's een km-hok voor hun rekening hebben genomen. Fred en Henk namen km-hok 90, 453 en Joke en "ondergetekende" 89, 453 onder hun hoede. Fred en Henk liepen maandelijks en vaste route en Joke en ik, later bijgestaan door anderen hebben ons hok 4 keer bezocht. Hier vooral veel algemene pionierssoorten waaronder, Moeraszuring (*Rumex palustris*) en massaal Knikkend tandzaad (*Bidens cernua*). Op de plas-dras plekken zagen we hier voor het eerst in Zoetermeer Goudknopje (*Cotula coronopifolia*).

Net buiten ons km-hok werden wij gewezen op het zeer zeldzame Baardgras (*Polypogon monspeliensis*) dat we in 2011 voor het eerst in Het Noordelijk plassengebied hebben gezien. Tot slot hebben we Zittende zannichellia (*Zannichellia palustris* subsp. *palustris*) uit het water opgevist. Een soort die kenmerkende banaanvormige vruchten draagt en waarschijnlijk heel vaak door ons over het hoofd wordt gezien.

Op 28 april bezochten Tilly en ik een door haar voor de cursus geadopteerde km2 in Oosterheem. Daarna zijn we er nog drie keer wezen kijken. Dit km-hok vertoonde een grote diversiteit aan groeiplaatsen. Naast recente nieuwbouw in een strak stedenbouwkundig stramien en een aantal brede wegbermen valt ook nog een deel van het Heempark in deze km2. De eerste verrassing was een groepje Brandpastinaak (*Pastinaca sativa* subsp. *urens*) op een braakliggend hoekje. De planten van minstens 3 meter hoog vielen van grote afstand op. Tussen de verharding van een trottoir troffen we op een aantal plekken Rode

schijnspurrie (*Spergula rubra*) aan, bij een volgend bezoek waren de meeste planten al weer weg geborsteld. Op andere plekken Klein liefdegras (*Eragrostis minor*) en Uitstaande vetmuur (*Sagina micropetala*).

In het park viel een exemplaar van de Ruige weegbree (*Plantago media*) op, een plant die een aantal keer door de maaimachine werd onthoofd, maar toch moedig stand hield!

En dan het raadsel van de Kleine ratelaar (*Rinanthus minor*) op de Zoetermeerse klei. Lang heb ik getwijfeld aan de juiste determinatie maar toch komen we hier met de Heukels' flora op uit. Vooral op de wat armere grazige plekken in berm en park komen we deze planten de laatste jaren incidenteel tegen. Dat de soort sinds 2016 in het Heempark wordt waargenomen danken we aan zaaiactiviteiten die tijdens de aanleg hebben plaatsgevonden. De vraag is of er sprake kan zijn van een ons onbekende soort of bastaard blijft tot op heden onbeantwoord.

Tot slot in de wegbermen ook dit jaar weer een aantal groeiplekken van Bijenorchis (*Ophrys apifera*) die in deze wijk nauwkeurig worden gemarkeerd zodat de maaiers weten waar ze staan.

Ook dit jaar weer hebben we een bijdrage geleverd aan het “Nieuwe strepen project” van FLORON. We hebben 2 km-hokken voor onze rekening genomen, de eerste lag verstopt in het Bentwoud en de tweede bevond zich in het kassengebied schuin onder Moerkapelle.

Op 24 juli gingen Tilly, Joke en ik in het Bentwoud op zoek naar de bewuste km2. We troffen een gebied met een vrij uniforme vegetatie aan. Heel veel van hetzelfde dus. Het was al wat later in het groeiseizoen en veel soorten waren al uitgebloeid. Opvallend voor het Bentwoud is de massale aanwezigheid van Ruige lathyrus (*Lathyrus hirsutus*) en Graslathyrus (*Lathyrus nissolia*). De eerste soort komt al sinds 2000 in Zoetermeer op meerdere plekken voor en de tweede is sinds 2014 aan een opmars bezig. Verder viel een bijzondere rolklaver op door de opvallend smalle deelblaadjes. Maar ook overgangsvormen qua deelblaadjes met die van de Gewone rolklaver kwamen voor. Uiteindelijk werd onze rolklaver gevalideerd als Smalle rolklaver (*Lotus glaber*). Dit is dan officieel de tweede waarneming van deze soort op Zoetermeerse grondgebied, de eerste stamt uit 2001 uit de Balij. Ook zijn er recente waarnemingen uit de Nieuwe Driemanspolder.

Op 1 september hebben Anne, Joke en ik het agrarisch industrieel Km-hok bij Moerkapelle bezocht. Het is een km² doorkruist door twee provinciale wegen met smalle bermen. De rest van het gebied was particulier terrein bebouwd met kassen, dus niet toegankelijk voor ons. Kortom een landschap waarvan je als florist niet gauw geneigd bent om een soortenlijstje te maken. Toch hebben we hier nog ruim 100 verschillende plantensoorten gestreept. Van de meeste hebben we maar één of enkele exemplaren gezien. De aangetroffen soorten kennen we allemaal uit Zoetermeer. Dat ook hier typische stadsplanten als Roze waterlelie (*Nymphaea marliacea*) en Donker kaasjeskruid (*Malva sylvestris* var. *mauritiana*) wordenesignaleerd zegt voldoende.

Op 15 juli heb ik, samen met Tilly een recent nieuw braakliggende terrein, gelegen naast de meubelboulevard aan de Europaweg eenmalig bezocht. De tijdelijke huisvesting van woonzorgcentrum Monteverdi is gesloopt en het terrein is enige tijd geleden “schoon” opgeleverd. Tijdens ons bezoek kregen we sterk de indruk dat hier geen sprake is van een geheel spontane begroeiing. Naast veelgebruikte eenjarige uitzaaisoorten als Bolderik (*Agrostemma githago*), Gele ganzenbloem (*Glebionis segetum*) en Korenbloem (*Centaurea cyanus*) stond het Engels raaigras (*Lolium perenne*) hier mooi in rijtjes gerangschikt. Aan de randen waren nogal wat overvloedige tuinplanten gedumpt. Al met al een bijzondere mengeling van spontane ontwikkeling, wellicht goedbedoelde initiatieven en illegale stort. Twee leuke soorten die we hier aantreffen zijn: Gevleugeld helmkruid (*Scrophularia umbrosa*) en Stomp vlotgras (*Glyceria notota*). Daarnaast dook ook hier weer regelmatig Kleine ratelaar op, in dezelfde categorie valt ook Beemdkroon (*Knautia arvensis*). In de categorie tuinvluchtelingen valt de Dropplant (*Agastache spec.*) op die door een identificatie-app voor Hertsmunt werd aangezien.

Braakliggend terrein in hartje Zoetermeer

foto: Johan Vos

Dropplant

foto: Tilly Kester

Gedurende het afgelopen jaar hebben we ook een reeks interessante soorten als “losse waarneming” gedocumenteerd. Voor het eerst in werd op 12 mei in Zoetermeer in het Prielenbos Driekantig look (*Allium triquetrum*) waargenomen. Een soort stamt oorspronkelijk uit het westelijke Middellandse Zeegebied. In Nederland wordt de soort als stinzenplant gebruikt op landgoederen en in parkbossen.

Een bijzondere waterranonkel trof ik ook op 12 mei aan in een ondiepe greppel gevuld met helder, stilstaand water langs de Aziëweg. De bodem van de greppel bestaat uit zandige klei of zavel. In 2004 is onder vergelijkbare groeiomstandigheden de Fijne waterranonkel (*Ranunculus aquatilis*) aangetroffen. Op basis van het uitsluitend ondergedoken blad en de relatief kleine kroonbladen die elkaar niet bedekken kom ik m.b.v. de Heukels-24 uit op Kleine waterranonkel (*Ranunculus trichophyllus*). Vergelijkbaar met *Ranunculus aquatilis* var. *diffusus* in de Heukels-23.

Op advies van Kiki Grit (gemeentelijk ecooloog) hebben we gezocht naar de groeiplaats van Moeraswespenorchis (*Epipactus palustris*) in de bermen van de Olof Palmelaan in Oosterheem. Deze soort hadden we vorig jaar voor het eerst op deze droge, atypische groeiplaats waargenomen. Hoewel er in Oosterheem wel vaker vreemde soorten opduiken is dit toch wel een erg wonderlijke waarneming.

In hetzelfde km-hok hebben we op 23 juni van dit jaar de in 2015 ingezaaide geluidswal langs de Australiëweg opnieuw bezocht. Het was een warme, bewolkte dag met opvallend veel bloemen en insectenleven. Nieuw daar was de ontdekking van Slanke mantelanjer (*Petrorhagia prolifera*), een voor Zoetermeer oude bekende die in de jaren '80 van de vorige eeuw massaal langs de raillijn tussen de stations Centrum-west en Voorweg voorkwam. Dat is trouwens al vele decennia niet meer het geval.

En dan de eerste waarneming van Zwartsteel (*Asplenium adiantum-nigrum*) in Zoetermeer, een beschermde varen die op de vochtige muur van een bouwvallige schuur groeide. Of deze planten de sloop (plus eventuele nieuwbouw?) van dit gebouw overleven is de vraag, maar de groeiplaats is inmiddels bekend bij de gemeente.

Adderwortel (*Persicaria bistorta*) daarentegen kennen we al sinds 1999 van een van de oevers van de vijver van het Wilhelminapark. Later leek de soort o.a. door het vervangen van de beschoeiing en het voor deze soort ongunstige maai-beheer verdwenen. Leuk om te constateren dat de soort, na 22 jaar daar nog steeds aanwezig is en zich ondanks alles heeft kunnen uitbreiden.

Doorwaskervel (*Smyrniolum perfoliatum*) was ook een nieuwe soort die dit jaar ineens op een aantal plekken in Zoetermeer opdook. Doorwaskervel komt oorspronkelijk uit het Middellands Zeegebied en komt tegenwoordig verspreid door heel Nederland voor. De soort is gemakkelijk herkenbaar door de stengelomvattende bladeren en de opvallende licht geelgroene kleur van het bovenste deel van de plant. De 2-4 vleugellijsten dragen kleine onopvallende sterharen. De soort is eetbaar en wordt blijkbaar gebruikt in salades en soepen. Alle onderdelen smaken naar selderij. Doorwaskervel werd vroeger tevens gebruikt voor de bestrijding van een aantal kwalen zoals astma en bij wondverzorging.

Hondskruid (*Anacamptis pyramidalis*) duikt de laatste jaren weleens op in wegbermen op onverwachtse plekken. Dat dit soms ook journalisten van het Streekblad ter ore komt bewijst onderstaand bericht van 24 juni j.l.

Dreps (*Bromus secalinus*) kwam Tilly dit jaar, tegen aan de rand van het Park Seghwaert. Dreps is een vrijwel uitgestorven grassoort van graanakers dat tegenwoordig nog wel eens wordt uitgezaaid. Stinkende ballote (*Ballota nigra* subsp. *meridionalis*) is in Zoetermeer een zeldzame soort die we de laatste jaren alleen kennen van het Buytenpark. Ronduit verrassend was Anne's vondst van deze soort op twee groeiplekken tussen de hoogbouw in Meerzicht.

Op 11 september hadden we ook dit jaar weer een “Stadsplantendag” georganiseerd. Dit keer was Oosterheem aan de beurt. Naast leden van onze PWG hadden we die dag ook twee gasten op bezoek. De bedoeling van zo’n dag is om zoveel mogelijk plantensoorten binnen één stedelijke km² te strepen. We verdeelden ons in twee groepjes met de afspraak om samen te lunchen op stadsboerderij “De Weidemolen” om daar dan de probleemplanten te bespreken. De bloeiende bermen waren inmiddels vrijwel uitgebloeid maar toch viel er nog veel te strepen. Al snel viel onze blik op een vreemd soort Bijvoet. Geïnspireerd door het artikel van Peter Wetzels van 22 augustus op www.Stadsplanten.nl dachten we direct aan Herfstalsem (*Artemisia verlotiorum*), een sterk op Bijvoet lijkende exoot uit China. Hoewel wij vrij zeker waren van onze zaak bleven validatoren en stadsplantendeskundigen twijfelen. Het criterium “worteluitlopers” blijkt ook bij Bijvoet in gemaaide situaties op te treden dus dat is helaas geen “hard” kenmerk.

Naast de hele reeks algemeen voorkomende stadsplanten treffen we de laatste decennia steeds vaker Wilde cichorei (*Cichorium intybus*) aan. Een soort die inmiddels in meer dan de helft van de Zoetermeerse Km-hokken is gesignaleerd. Een mooie aanwinst voor de stedelijke flora.

Na de pauze (waarin de enige zware bui van die dag viel) op de boerderij bezochten we een braakliggend bouwterrein waar zand was gestort. Dat het bouwzand niet meer afkomstig is uit de Zoetermeerse plas, maar uit de duinen was zichtbaar aan de daar voorkomende Zeeraket (*Cacile maritima*) en Smal vlieszaad (*Corispermum pallasii*).

Op het terrein van de Weidemolen tussen de straatklinkers zagen we opvallend veel Postelein (*Portulaca oleracea*). Verder grote hoeveelheden Watergentiaan (*Nymphoides peltata*) in een aantal waterpartijen. Deze aantrekkelijke drijfbladplant zien we tegenwoordig steeds minder in Zoetermeer.

Zeeraket *foto: Johan Vos*

Gemaaide Bijvoet of toch Herfstalsem? *foto: Lucas Breedveld*

De laatste zoektocht naar planten van 2021 was dit jaar op 9 oktober op Lansinghage. Opvallend is de opmars van de Hoge fijnstraal die vooral in het stedelijk domein gedurende deze tijd van het jaar verreweg de meest voorkomende fijnstraalsoort is. En dan te bedenken dat de eerste waarneming in Zoetermeer uit 2010 stamt. Verder dit keer weinig opvallende waarnemingen m.u.v. Groot glaskruid (*Parietaria officinalis*) in een beschaduwde berm van het fietspad dat de Platinastraat verbindt met de landscheidingskade. Omdat deze soort in de aangrenzende Weledatuin wordt gekweekt gaan we vooralsnog uit van een “tuinvluchteling”. Daarna heeft een deel van het groepje dat er nog geen genoeg van had het aangrenzend buurtje bekeken en daar nog wat tot nu toe ontbrekende stadsplanten gestreept. En een brede sloot met hier en daar natuurvriendelijke oevers zorgde voor een groep typische oeversoorten. Uiteindelijk stond de teller, na 4 bezoeken gedurende het jaar 2021, op 176 soorten.

Dat het maandelijks volgen van een vaste looproute veel kan opleveren toonden Fred en Henk dit jaar aan. Het voordeel van deze methode is dat je de planten in hun ontwikkeling kunt volgen wat het op naam brengen vergemakkelijkt. De route door het Westerpark leverde 150 soorten op met de herontdekking van Heggenrank (*Bryonia dioica*), een liaan die we in onze regio vooral uit de duinen kennen. Dat de bodem van het park zich langzamerhand steeds meer transformeert in een bosbodem is te zien aan het aantal soorten varens en het aantal exemplaren per groeiplaats. Waren in 2006 de Mannetjesvaren (*Dryopteris filix-mas*) en de Brede stekelvaren (*Dryopteris dilatata*) vrijwel de enige vertegenwoordigers uit de varenrijk, tegenwoordig zijn daar Wijfjesvaren (*Athyrium filix-femina*), Brede eikvaren (*Polypodium interjectum*) en Geschubde mannetjesvaren (*Dryopteris affinis subsp. borrieri*) bijgekomen. De opmars van de Tongvaren (*Asplenium scolopendrium*) op bepaalde locaties is ronduit spectaculair te noemen. Het heroveren van de terrestrische groeiplaatsen is een trend die je overal in de regio kunt zien. Als je wat blad weg haalt blijken de planten goed te gedijen op dood hout. Ook in het Balijbos en het Prielenbos staan tegenwoordig Tongvarens.

Tongvarens in het Westerpark foto:Tily Kester

Wijfjesvaren

foto: Tilly Kester

Op 30 oktober werd ook dit botanisch jaar succesvol afgesloten met een evaluerende bijeenkomst op wijktuin: "De Zoete Aarde". In tegenstelling tot 2020 werkte het weer dit keer niet mee. Het was regenachtig en koud dus waren we blij dat we de kas konden gebruiken.

Dat de coronamaatregelen niet altijd meewerkten is duidelijk, toch hebben we, in kleine groepjes opererend, onze jaarlijkse gemiddelde hoeveelheid waarnemingen (zo'n 1700) ruimschoots gehaald. Opvallend was het grote aantal nieuwe soorten voor Zoetermeer. Belangrijke conclusies van dit tweede coronajaar zijn:

1. Floristen in kleine groepjes (2 à 3 personen) werken gemiddeld efficiënter in vergelijking met grotere groepen.
2. Het meerdere malen bezoeken van dezelfde gebieden/km-hokken per groeiseizoen levert veel soorten op. Dit geldt met name in stedelijke km-hokken.
3. Het adopteren van een gebied of km-hok in de eigen wijk of buurt en dan een collega-florist uitnodigen om eens een keertje mee te lopen blijkt een goede strategie.
4. Uitwisselen van kennis tussen de verschillende plantenwerkgroepen die actief zijn in de regio kan veel opleveren.

NB: tijdens de stadsplantenexcursie in Gouda konden de Zoetermeeders wijzen op het in Zoetermeer net ontdekte Paardengras en de Knopige ooievaarsbek. De in Gouda aangetroffen Donzige klaproos ontdekte Tilly vervolgens in Seghwaert, dicht bij huis!

5. Het optimaal benutten van de nieuwe digitale mogelijkheden (Identify, Waarneming.nl e.d.) levert veel nieuwe kennis op. Het biedt de mogelijkheid om in contact te komen met waarnemers die regelmatig losse waarnemingen doen op Zoetermeers grondgebied.

Evaluatie van het plantenjaar 2021 in de kas

foto: Tilly Kester

Tot slot nog even uw aandacht voor de door Tilly in mei ontdekte Donzige klaproos (*Papaver atlanticum*).

Ook Donzige klaproos is weer zo'n mediterrane soort die oorspronkelijk uit Noord-Afrika afkomstig is. Recent weet zij ook het Nederlandse stedelijk domein te veroveren. Daarin ging Engeland ons voor want daar heeft deze soort zich al in de jaren '30 van de vorige eeuw gevestigd. Aannemelijk is dat de Nederlandse planten niet rechtstreeks uit het zuiden afkomstig zijn, maar via tuinontsnappingen de openbare ruimte van de stad hebben weten te bereiken. De soort prefereert stenige, zonnige en daardoor warme groeiplaatsen.

De meest opvallende kenmerken zijn:

De oranje kroonbladen en gele helmknoppen en de donzig behaarde rozetten. Deze rozetten zijn het hele jaar door zichtbaar en groeien vaak in rijen op de grens van horizontale en verticale verharding.

Op naar de Eindejaars plantenjacht